

BASISVAARDIGHEDEN IN DE VREEMDETALENLES

Een Levende Talenproject rondom burgerschap, digitale geletterdheid en taal en communicatie

Van november 2024 tot en met juni 2025 is een aantal enthousiaste docenten binnen Levende Talen aan de slag gegaan met de nieuwe conceptkerndoelen basisvaardigheden binnen de vreemde talen. De basisvaardigheden zijn ontwikkeld om leerlingen beter voor te bereiden op deelname in de maatschappij. Hoe kun je als docent vreemde talen deze conceptkerndoelen integreren in de les? Wat houdt het eigenlijk allemaal in? En moeten we er echt iets mee, ook als we maar één of twee uur les per week hebben?

KARIN EPPING

In het najaar van 2024 kreeg Levende Talen van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) subsidie voor de professionalisering van docenten vreemde talen ten aanzien van de conceptdoelen basisvaardigheden. In een brief aan de Tweede Kamer verwoordde de staatssecretaris het als volgt: 'De implementatie van het nieuwe curriculum vraagt om onderwijsprofessionals die inzicht hebben in wat de nieuwe kerndoelen betekenen, hoe zij samenhangen en hoe zij vertaald kunnen worden naar de eigen onderwijspraktijk.' Vanuit deze gedachte is onder de leden van Levende Talen de oproep uitgezet om professionaliserings- en lesmateriaal te

ontwikkelen. Niet alle basisvaardigheden lijken meteen geschikt voor toepassing in de vreemdetalenles. Toch is dat wel de bedoeling; de basisvaardigheden zijn geen losse vakken maar doorlopende lijnen, wat wil zeggen dat je ze in elk vak kunt versterken. Er zijn scholen die bijvoorbeeld voor de basisvaardigheid burgerschap wel een apart vak hebben ontwikkeld en opgenomen in het lesprogramma, maar dat hoeft niet. Reden dus om te kijken hoe in de vreemdetalenles aan de opdracht om aandacht te schenken aan de basisvaardigheden antwoord kan worden.

Omdat de aangemelde docenten allemaal onderwijservaring hadden, leverde de samenwerking vooral praktische producten op, zodat docenten kennis over

deze basisvaardigheden kunnen combineren met handreikingen en tips om er zelf mee aan de slag te gaan. Er zijn drie werkgroepen gevormd die bestonden uit docenten Engels, Spaans, Duits en Frans. Deze drie groepen hebben zich gericht op de basisvaardigheden taal, digitale geletterdheid en burgerschap. Voor elke vaardigheid bestaan de ontwikkelde producten uit een kennisclip, een vakdidactische verantwoording en lesmateriaal. Het lesmateriaal laat door middel van concrete voorbeelden zien hoe het combineren van deze nieuwe basisvaardigheden met taaltaken mogelijk is, de vakdidactische verantwoording en kennisclip geven een theoretische uitleg. Het ontwikkelde materiaal is vooral gericht op het vmbo en de onderbouw van het voortgezet onderwijs,

waardoor het lesmateriaal gericht is op ERK-niveau A1, A2 en A2+. Voor Engels ligt het beoogde niveau in enkele gevallen hoger. Eind juni zijn de opbrengsten tijdens een feestelijke bijeenkomst in Utrecht gepresenteerd.

Digitale geletterdheid

De basisvaardigheid digitale geletterdheid sluit aan bij de vereisten van de digitale wereld waarin leerlingen nu opgroeien. Om leerlingen goed in de digitale wereld te kunnen laten functioneren moeten we ook in de vreemdetalenles aandacht hebben voor de kennis en vaardigheden die ermee gepaard gaan. Dat wil niet per se zeggen dat de docent zich ook uitgebreid moet laten scholen in digitale vaardigheden. Wat wél wordt verwacht, is kennis

Foto: Tom van Limpt

Door digitale geletterdheid steeds bewust te koppelen aan taaldoelen

kunnen beide vaardigheden worden versterkt

en inzet op het gebied van de vier domeinen die SLO hiervoor heeft benoemd, te weten: (1) praktische ICT-vaardigheden (basiskennis van apparaten, programma's en online platforms), (2) mediawijsheid (snappen hoe (sociale) media werken en nepnieuws herkennen), (3) digitale informatievaardigheden (gericht zoeken, beoordelen en gebruiken van online bronnen) en (4) *computational thinking* (problemen logisch stap voor stap oplossen, bijvoorbeeld in een programmeer- of game-achtige opdracht).

Hierop aansluitend kan de docent materiaal zó aanbieden dat daarin taalvaardigheden gecombineerd worden met digitale vaardigheden. Te denken valt aan het laten ontwerpen van een spel of escaperoom, het gebruik van berichten op sociale media, een digitale schoolkrant laten maken of gebruikmaken van tools als Quizlet of Google Docs om leerlingen te laten samenwerken. Er zijn veel mogelijkheden om digitale middelen te integreren in betekenisvolle taaltaken. Dergelijke tools zijn er op diverse vlakken, bijvoorbeeld voor feedback, actieve verwerking en taalproductie. Zo gebruiken veel docenten Padlet om gemaakt werk van leerlingen centraal te kunnen bespreken, is Socrative geschikt om kennis in kaart te brengen en kun je met tools als PlayPosit, Flip (vroeger Flipgrid) of Edpuzzle je materiaal aanpassen met vragen en opdrachten. Met Canva kunnen leerlingen allerlei presentaties maken en Canva Education biedt rijke opties voor docenten zoals het maken van presentaties en lesplannen.

Door digitale geletterdheid steeds bewust te koppelen aan taaldoelen kunnen beide vaardigheden worden versterkt. Digitale vaardigheden zijn op deze manier basisvaardigheden die ook thuishoren in de vreemdetalenles, omdat juist bij het aanleren van een vreemde taal goed digitale middelen ingezet kunnen worden. Docenten kunnen leerlingen kennis bijbrengen en laten oefenen in hoe ze digitale middelen slim en veilig kunnen gebruiken. Hierdoor ontwikkelen leerlingen vertrouwen om kritisch en creatief om te gaan met digitale middelen, terwijl ze ook werken aan hun taalvaardigheid in de vreemde taal.

Als onderdeel van het project heeft de werkgroep ontwerpprincipes ontwikkeld die voor elke vreemde taal inzetbaar zijn. Zo zijn er een aantal voorwaarden waar je aan kunt denken bij het inzetten van digitale middelen in de les. Zorg ervoor dat het materiaal toegankelijk is op verschillende appa-

raten, dat het materiaal duurzaam is omdat onderwijsmateriaal dat afhankelijk is van specifieke software of platforms snel kan verouderen en dat het materiaal gratis beschikbaar is. Zet werkvormen in die gebruikmaken van digitale tools waarbij duidelijke instructies of tutorials beschikbaar zijn. Ook dienen de werkvormen gebaseerd te zijn op vreemdetalendidactiek, moeten er mogelijkheden zijn voor differentiatie en dienen de opdrachten te zijn afgestemd op specifieke leerdoelen binnen de talenvakken. Zorg binnen je opdrachten voor authentieke bronnen bij digitaal lesmateriaal die passen bij het niveau en de context van de leerling. Een voorbeeld van een dergelijke opdracht is het lesplan 'Mi vida y tu cultura' waarbij leerlingen stapsgewijs een blog maken met behulp van Canva, waarna ze hun product uploaden in Padlet. De handleiding voor dit lesplan, alsook lesplannen voor andere talen, is te vinden op de website van Levende Talen onder 'Basisvaardigheden', 'Projecten', 'Digitale Geletterdheid'.

Burgerschap

Bij burgerschap doen leerlingen kennis en vaardigheden op om respect te hebben voor verschillen in visie, mening, cultuur en identiteit. Ook leren ze over de rechtspositie die ze innemen, hun deelname aan politieke besluitvorming en tot slot ook over hoe zij actief deel kunnen nemen aan de samenleving. SLO heeft hiervoor zes conceptkerndoelen ontwikkeld verdeeld over drie domeinen, te weten (1) schoolcultuur, (2) samenleving en democratie en (3) maatschappelijke vraagstukken. Het tweede domein heeft vier kerndoelen: diversiteit, democratische waarden, maatschappelijke betrokkenheid en democratische betrokkenheid. Dit domein is waarschijnlijk het meest relevant binnen een vreemdetalenles. Het leren van een vreemde taal gaat immers

hand in hand met leren over de culturele en talige diversiteit van de doeltaalsprekers. Omdat docenten in de vreemdetalenles altijd bezig zijn met een andere taal en een andere cultuur dan de Nederlandse kunnen ze bewustzijn creëren rondom de eigen identiteit van leerlingen in relatie tot die van een ander. Zo is burgerschap in de vreemdetalenles meteen ook wereldburgerschap. Bij burgerschap werk je aan respect hebben voor de culturele identiteit van een ander en respectvol communiceren met elkaar. De vreemdetalenles past daarmee heel natuurlijk, automatisch en logisch binnen de basisvaardigheid burgerschap. Hiervoor zijn vaak slechts kleine aanpassingen aan het lesmateriaal of in de didactiek nodig.

Het is van belang dat de leerling zich bewust is van de eigen identiteit en culturele achtergrond. Er kan bewustwording worden gecreëerd over de verschillende persoonlijke en culturele identiteiten in de klas, op school en wereldwijd. Een les over familie, huis of hobby kan zo makkelijk aangepast worden door een vergelijking te maken tussen de situatie van een jongere in het land van de doeltaal en die van de leerling zelf. Ook binnen de klas kunnen de verschillen besproken worden. Dit helpt om begrip te krijgen over en kennis van diversiteit.

Naast taalvaardig moeten leerlingen ook taal-, cultuur- en intercultureel bewust zijn en naar dat bewustzijn kunnen handelen. Hiermee kun je oefenen in de klas. Een kaart of korte brief schrijven naar een personage uit een voorbeeldtekst, een gesprek oefenen in de doeltaal met vraag en antwoord, een korte vlog opnemen bij je eigen sportclub of over je hobby, er zijn allerlei voorbeelden te bedenken om leerlingen te leren om respectvol te communiceren met iemand in de doeltaal. Daarbij kun je ingaan op cultuurverschillen en zo werken aan pluriculturele competenties. Door middel van dergelijke opdrachten gaan leerlingen zelf zien dat taal en cultuur onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

Samenvattend hebben dus zowel burgerschap als

wereldburgerschap een belangrijke plaats in de vreemdetalenles. We kunnen leerlingen laten oefenen met de juiste kennis, houding en vaardigheden om aan onze diverse samenleving te kunnen deelnemen en deze samen verder vorm te geven. Het verwerven van interculturele communicatieve competenties is hierbij heel belangrijk. Leerlingen leren bewust en met begrip communiceren binnen diverse culturen. Burgerschapsonderwijs hoort daarom zeker ook in de vreemdetalenles. Elke docent bij elk vak laat zien dat er verschillende perspectieven zijn, dat elke leerling er mag zijn en dat er respect is voor elkaar. De docent vreemde talen kan in diens les daar expliciet mee oefenen. Ontwerpprincipes voor de basisvaardigheid burgerschap zijn daarom redelijk eenvoud-

ig in te passen in de les: maak opdrachten waarin leerlingen oefenen met het respectvol met elkaar omgaan en communiceren, geef ruimte aan verschillende perspectieven en culturele achtergronden en breng daar kennis over bij, kies rijke teksten die een diverse, culturele achtergrond reflecteren en beantwoorden aan burgerschapthema's, geef ruimte voor reflectie en

bewustwording, nodig uit tot nieuwsgierigheid en laat zien dat er verschillende meningen, interesses en achtergronden zijn binnen een klas, op school en in de wereld.

Taal en communicatie

Om de taalvaardigheden van leerlingen verder te vergroten kan ook in de vreemdetalenles extra aandacht worden geschonken aan kennis over hoe taal werkt, hoe verschillende talen zich tot elkaar verhouden en elkaar versterken. Het bewust reflecteren op taalstructuren, woordenschat en tekstopbouw draagt bij aan een algemeen taalbewustzijn. Dit taalbewustzijn versterkt zowel de vaardigheden in de vreemde taal als in het Nederlands. Leerlingen kunnen hiermee strategieën ontwikkelen die hun taalvaardigheden kunnen ondersteunen. Zo kunnen opdrachten die gericht zijn op verschillen of overeenkomsten tussen een moderne vreemde taal en het Nederlands hun vaardigheden in beide talen versterken.

Het leren van een vreemde taal gaat hand in hand met leren over de culturele en talige diversiteit van de doeltaalsprekers

Het leren van een tweede of derde taal
vergroot het taalbewustzijn
en versterkt de beheersing
van de eigen taal

Het ministerie van OCW zet in op de basisvaardigheid taal. Voor dit project is er echter voor gekozen om dit uit te breiden naar taal en communicatie, omdat in goed taalonderwijs het leren communiceren centraal staat. Beide concepten zijn belangrijk voor sociale interactie, het delen van ervaringen en het functioneren in een multiculturele samenleving. Leerlingen worden taalvaardig en krijgen oog voor taal, cultuur en literatuur. Taal en communicatie verwijzen daarom naar het geheel van processen en vaardigheden waarbij mensen, door middel van taal, betekenis uitwisselen in een specifieke context. Leerlingen moeten hun communicatie kunnen afstemmen op het doel, de context, het publiek en de gesprekspartner.

Extra aandacht voor taalbewustzijn binnen de vreemdetalenles is daarom zinvol. Het leren van een tweede of derde taal vergroot het taalbewustzijn en versterkt de beheersing van de eigen taal. Juist in de vreemdetalenles kan door het leren van een andere taal aandacht worden geschonken aan overeenkomsten en verschillen tussen talen, waardoor taalbewustzijn de taalvaardigheid van leerlingen vergroot.

In het bestaande lesmateriaal zijn vaak genoeg aanknopingspunten te vinden voor aandacht voor het versterken van taal in brede zin en taalbewustzijn. Door kleine aanpassingen te doen – zoals het toevoegen van een extra spreekopdracht, het koppelen van een tekst aan culturele of literaire context, of het aanpassen van vragen zodat ze meer aanzetten tot taalbewustzijn – kan bestaand materiaal effectief worden ingezet voor geïntegreerd taalonderwijs. Ontwerpprincipes voor taal en communicatie zijn: zorg voor een rijke en gevarieerde input, stimuleer betekenisvolle verwerking, koppel vormgerichte verwerking aan communicatie en denk aan uitdagende taken bij een actieve output. Dit komt neer op het ontwerpen van taaltaken waarin leerlingen na het lezen of luisteren van een authentieke tekst een samenvatting maken of vragen beantwoorden over de tekst, vervolgens aandacht besteden aan bijvoorbeeld grammatica of woordverwerving, en daarna in de doel-

taal een korte presentatie geven of een nieuwe tekst schrijven. Leer strategieën aan voor het omgaan met kennishiaten, werk met betekenisvolle, realistische taken en stimuleer interactie en samenwerking. Denk ook aan feedback gericht op communicatie en probeer de taalvaardigheden met elkaar

in verband te brengen.

Basisvaardigheden in de vreemdetalenles

Alle drie de werkgroepen zijn bezig geweest met de vraag hoe je de nieuwe basisvaardigheden in de vreemdetalenles kunt integreren zonder dat de docent dat als een grote taakverzwaring zal ervaren. In de ontwikkelde kennisclips wordt hier kort op ingegaan. De vakdidactische verantwoordingen geven uitgebreide uitleg en een handleiding. Ten slotte zijn de lesideeën in het bijgeleverde lesmateriaal voorbeelden van hoe je de basisvaardigheden kunt integreren zodat je er ook een echt doel mee hebt. Er is hierbij bovendien bewust een koppeling gemaakt tussen de kerndoelen van de moderne vreemde talen en de conceptkerndoelen van de verschillende basisvaardigheden. Vaak laat dit materiaal ook zien dat er meerdere basisvaardigheden binnen één lesplan ingezet kunnen worden (zie kader 1 voor een kort voorbeeld). Bovendien heeft het project ook nog aanvullende materialen opgeleverd. Zo heeft de werkgroep burgerschap een basisdocument gemaakt voor de vreemdetalenles en heeft de werkgroep digitale geletterdheid een handzaam overzicht gemaakt met de titel ‘Slim digitaal, wat moet je weten?’ (zie kader 2) en een Exceloverzicht waarin de doelen van de vreemde talen en digitale geletterdheid tegen elkaar zijn afgezet.

Al het ontwikkelde materiaal van het project is beschikbaar via de website van Levende Talen onder ‘Projecten’, ‘Basisvaardigheden’.

De werkgroep Digitale Geletterdheid bestond uit: Adriana Ochoa, Els Mulder, Felicia Evers, Suraj Shiamrai, Lisanne Johri en Fernanda Martino. De werkgroep Burgerschap bestond uit: Carola Flores Sardá, Sanne Schooten, Karin Epping, Laurens van der Goot en Inge Elferink. De werkgroep Taal en Communicatie bestond uit: Andrea Lutz, Evi Stringa-van Tessel, Marleen Wegman-Qualm, Nadia Gonzalez en Jacob de Ruiter.

1. Leerlingen onderzoeken in groepjes een onderwerp uit het land van de doeltaal of verschillende landen waarin de doeltaal wordt gesproken. Elk groepje heeft een andere stad, gebied of land. Onderwerpen zijn bijvoorbeeld eten, sport, bezienswaardigheden, dagelijkse bezigheden, school. Besteed bij het informatie zoeken aandacht aan verantwoord zoeken op internet.
2. Elk groepje verwerkt deze informatie in een digitale presentatie die moet voldoen aan een aantal vastgestelde criteria, zodat elke presentatie uit dezelfde onderdelen bestaat. Hierbij kan bijvoorbeeld gebruikgemaakt worden van Canva, Google Slides, ClickUp of Powtoon.
3. Besteed aandacht aan het vocabulaire dat nodig is voor de presentaties. Geef aan wat overeenkomsten en verschillen met de Nederlandse taal en eventuele andere aanwezige thuistalen zijn en besteed zo aandacht aan taalbewustzijn.
4. De volgende les geeft elk groepje de presentatie, waarbij ieder lid van het groepje een onderdeel voor diens rekening neemt.
5. Evalueer wat er geleerd is over de culturele overeenkomsten en verschillen en creëer zo bewustzijn over de eigen talige identiteit en die van een leerling in het land van de doeltaal.

Kader 1. Lesidee met combinaties van verschillende basisvaardigheden

Kader 2. Kaart Slim Digitaal (uitsnede)